

KOVÁCS FLÓRA

Mélységekre készülve

RICHARD WURMBRAND:
MÉLYSÉGEKBEN JÁRATTA ŐKET

Richard Wurmbrand lelkész a *Mélységekben járatta őket* című könyvében felvázolja életútját, amelyet a megtérés és az abból eredő teljes váltás jellemez. Wurmbrand neve nem ismeretlen a teológia iránt érdeklődők számára, jóllehet 1989 előtt tájaink uralkodó ideológiája nem kedvezett gondolatai szélesebb körű népszerűsítésének. Azóta azonban már olvashatók kötetei, így például a *Megkínózva Krisztusért* és a *Mélységekben járatta őket*, s ez utóbbi 2022-ben újabb kiadásban került a könyvesboltokba. A magyar könyvforogatók emellett Wurmbrand meglátásaiból Visky Ferencnek hála ugyancsak részesülhetnek.

Wurmbrand korai éveit üzletemberként élte, ám szanatóriumi lábadozása után egy kis hegyi faluban átértékelte sikereit, majd evangélikus lelkész lett. Az 1940-es évek második felének Romániájában nem számíthatott túl sok jóra, bár már korábbi időszakban is megtapasztalhatta a letartóztatás gyötrelmeit. Az 1948-as bebörtönzése első pillanatát hangsúlyossá teszi az átnevezésére irányuló szándék: „[b]ent elvették irataimat, személyes tárgyait, nyakkendőmet és cipőfüzőmet, végül pedig a nevemet is./— Mától kezdve Vasile Georgescu a neved — mondta a szolgálatos tiszt./ Gyakori név volt. A hatóság azt szerette volna, ha még az őreim sem tudják, kit őriznek, nehogy külföldön — ahol ismert ember voltam — kérdezősködni kezdjenek” (13).

A korszak jellegzetessége, hogy sokféle rab megtalálható volt a börtönben: voltak egyházi emberek, értelmiségiek, nevezetes családok leszármazottai, régebbi politikusok, hirtelen menesztett rendszerpártiak; voltak, akik Mihály ki-

Fordította:
ifj. Adorján Kálmán

Koinónia Kiadó
Kolozsvár, 2022
387 oldal, 4995 Ft

rályért és családjáért imádkoztak; voltak, akik értetlenül várták, hogy barátaik értük küldessenek. A könyv szerzője igyekezett, akivel csak lehetett, párbeszédet folytatni. Az uralkodó doktrinákat elismerő, pár nappal megelőzően még nagyhatalmú Lucrețiu Pătrășcanu ezért kaphatott tőle valamiféle magyarázatot önnön sorsára: „Őn is olyan, mint Marx és Lenin — mondtam —, akiknek eszméi és tettei ifjúkori szenvedéseinek következményei voltak. Marx tudatában volt zsenialitásának, de zsidóként az antiszemita Németországban nem talált más megnyilvánulási formát, csak a forradalmiságot. Lenin testvérét felakasztották, mert a cár életére tört. A tehetetlen düh készítette Lenint, hogy felforgassa a világot. Nagyjából önben is ugyanez a folyamat zajlott le” (43).

Az olvasó találkozhat emellett olyan történetekkel a kötetben, amelyek — még ha anekdotaszerűnek is hatnak — a rendszerhez lojális személyek életét groteszk módon tárják fel. Ana Paukera végletekig hű volt a párthoz és Moszkvához, mindenben követte az onnan jövő útmutatásokat, még az időjárás kapcsán is. („Amikor egy felhőtlen napon megkérdezték, miért sétál Bukarestben nyitott esernyővel, állítólag ezt válaszolta: — Nem hallgatjátok az időjárás-jelentést? Moszkvában szakad az eső!”, 28.) Pauker ennek ellenére saját társai áldozatául esett. (Michael Shafir e politikus összetett, néhol megmagyarázhatatlan személyiségjegyeiről Robert Levy könyve alapján írt érdekesítő jellemzést, *Korunk*, 2003. február.) Pauker az eszmei rabságtól nem tudott menekülni élete vége felé sem.

Wurmbrand, a többször bebörtönzött lelkész ugyanakkor szabadnak érezhette magát. Visky Ferenc ezért emeli ki, hogy megtanulta tőle, sohasem a cellához kell mérni lépteink lehetőségét, hanem egy magunk által kiszabott mércéhez („Amikor évekig magánzárkában volt, csak három lépésnyit léphetett a napi sétáján. De ő kettőt lépett, hogy mozgását ne a zárkához, a szabadsága hiányához igazítsa”, Visky Ferenc: *Fogoly vagyok*, 107). Ez a gondolat az epiktétoszi alapja, amely a *Mélységekben járatta őket* lapjain szintén olvasható. Wurmbrand elmeséli a rabszolga filozófust felszabadítani akaró király esetét: „»[s]zabadítsd meg magad te — felelt Epiktétosz. Látogatója tiltakozott: »De hát én vagyok a király!« A filozófus így válaszolt: »Egy zsarnok, akit élvezetei uralnak, rab; a rabszolga viszont, aki úr szenvedélyein, szabad. Szabadítsd meg magad, király!«” (369). Az ókori történethez még hozzáfűzte a lelkész a Jézus révén szerzett szabadságát, amely a múlandótól és a haláltól függetlenítette.

A szerző érvelése nem mindig hathatott a materiális szemléletet magukénak tudókra. Az utóbbiak cinikusan Gagarin Istennel való találkozásának elmaradását hozták föl. Erre a lelkész viszont logikus humorral képes volt válaszolni: „[h]a egy hangya körüljárja cipóm talpát, elmondhatná, hogy nyomát sem látta Wurmbrandnak” (370). Előfordult ellenben nem egy eset, hogy megtérést köszönhetett neki valaki, akár a tisztek közül is. Meggyőzésükhöz

a materialista nyelvezetet használta: „Pál apostol azonban azt mondja, hogy egy misszionárius legyen a zsidónak zsidóvá, a görögnek göröggé. A marxista Grecu számára marxistává kellett lennem, hogy az ő nyelvén beszéljek. A szavak szívéhez szóltak. Elkezdett gondolkozni és Jézust megszeretni” (91). Nemcsak neki hála cserélődtek le világnézetek, a vallásos rabok közelsége formált, illetve a titkosrendőrség tagjai között voltak hívők, akik csak mímelték a hitetlenséget. A hivatalosság oldaláról ugyancsak jelen voltak, ám más irányú átnevelési kísérletek: a cél a materialista világregend terjesztése lett volna. A propaganda legegyszerűbb eszköze, a szónoklatok, jelszavak rádió általi ismételtetése gyakori eljárásnak számított. Azt feltételezték az alkalmazók, ha sokszor és hangosan mondanak el valamit, egy idő után elfogadja az átnevelendő fél. Ezen túlmenően még egyénre szabott üzenetek szintűgy szóltak a hangszóróból: „[a] kommunizmus jó. A kommunizmus jó...” (347), „A kereszténység ostoba. A kereszténység ostoba [...] Miért nem adod fel? Miért nem adod fel?” (360), „Már senki sem hisz Krisztusban. Már senki sem hisz Krisztusban [...] Senki sem jár templomba. Senki sem jár templomba [...] Add fel, Add fel” (362), „A kereszténység halott. A kereszténység halott [...] Már senki sem szeret. Már senki sem szeret [...] Többet nem akarnak tudni rólad. Többet nem akarnak tudni rólad” (379). A börtönvezetés emellett „alkalmazott” személyeket átnevelés céljából. Ezek egy része szintén rab volt, s nem mind ismerte a rá szabott sorsot: „[ő] volt Vasile Turcanu, az »átnevelők« főnöke, akit ugyanaz a rendszer ítelt halálra, amely azelőtt felhatalmazta a gyilkolásra. A párt három évig tartotta életben, azzal a céllal, hogy kivégeztetésének hírért akkor közöljék, amikor el kell majd vonni a figyelmet valamiről a politikában” (259).

Tekintettel Wurmbrand lelkész létére, az egyházak helyzetét sem hagyta figyelmen kívül. A rendszerrel nem lojális vallási vezetők előbb vagy utóbb „börtönben kötettek ki” (34). A vezetés látta, hogy önnön hatalmát csak megerősítheti azon különféle felekezetek összevesztésével, amelyeknek hitviták miatt egyébként is voltak súrlódásaik. Az elzárttságban nézeteltéréseik hol szellemi kalandokra vezetek, hol hevességbe torkolltak: „Haupt udvariasan felemelte hangját: – Luther szavait idéztem, aki szerint minden Isten által elítélt dolog: bordélyház, gyilkosság, lopás, paráznság együttvéve nem olyan ártalmas, mint a pápista mise gyalázatossága. / A mise végeztével megszólalt az egyik katolikus, Fazekas atya: – *Drága* testvérem, nem hallotta ezt a mondat: »Az emberiséget három nagy szerencsétlenség érte: Lucifer bukása, Ádám bűnbeesése és Luther Márton lázadása?« / Andricu atya, az egyik ortodox pap szintén beszállt az ellentámadásba: – Luther és Lucifer egy és ugyanaz! / Így lettek katolikusok és ortodox hívek ideig-óráig szövetségessékké. Még be sem esteledett azonban, már Róma felsőbbbsége felett civakodtak” (kiemelés az eredetiben, 330).

Az evangélikus lelkész kötetének felmérhetetlen előnye, hogy a szörnyű részletek, az emberi elaljasulás ténye mellett olyan nyelvet tud magáénak, amely megérinti és gondolkodásra, elmélyülésre készíti olvasóját. A magyar nyelvű változat kapcsán ezért hálásak lehetünk a fordítónak, ifj. Adorján Kálmánnak.

Richard Wurmbrand *Mélységekben járatta őket* című kötete amellett, hogy egy korszakra jellemző dokumentumként kezelhető – így a történészek számára fontos forrás –, az előző periódus Romániája iránt érdeklődő, a teológiai fejtegetésekre fogékony befogadók figyelmére is számíthat. Mindenképpen jó döntés volt a Koinónia Kiadótól az újabb kiadás.